

nak barátaim, hogy néha kicsordul az én szememből is a könny.

— Tudod mit, pajtás? Gyere most velem Iszöfrefe. Multság ugyem lesz a nyáron, nálunk meg lekótázhatod az aratók danáját és kipihenheted magadat.

Csermák elfogadta a meghívást és így történt, hogy egy szép nyári reggelen a falusi kuria fehérre meszelt vendégszobájában ébredt föl a nagy ostorpatogtatásra. A nyitott ablakon vastagon ömlött be a napsugár. Frissen kiugrott az ágyból, megmosakodott, felöltözött. Roby már a határban járta a földeket kis eszájával. A felesége a konyhán reggelit készített a vendég számára. Reggeli után Csermák is sétálni indult.

A kalászat hányó zöld vetés között sétált elgondolkozva. Nem tudta megérteni, hogyan élhetett ő éveken át városban és hogyan tudta élethivatásának tartani azt, hogy Zampát dirigálja. Vak volt-e eddig, hogy nem látta a pipaacs égő színét, süket volt, hogy nem hallotta a pacsirta dalát? Vagy ha látta és hallotta, hol volt az esze és a szíve, hogy nem hagyott ott rögtön mindent és nem sietett ki rögtön közülük, hogy örökké velük lehessen.

A pipaacsok között mozgott valami, ami magára vont a figyelmét. Piros fejkendős parasztlány ment az ösvényen a nyires felé. Léptei után ringott a buza virágszin szoknya, fehér ingválláról vakítóan verődött vissza a napfény.

Lassan ment utána. Hova mehet ez a lány? Szerzőm nincs nála, sem ételes bögre. Azonfelül a nyiresen túl — ezt tudta régebbi sétáiból — nincsenek földek, csak legelők, ott nem dolgozik senki. Kíváncsiságból követte messziről. Mire ő is a cserjés szélére ért, a lány már visszafelé jött. Jól megnézte a lány napsütötte, szép arcát, az is megnézte őt. Azután ment tovább a cserjés irányába, a lány vissza a falu felé.

Csermák keresztülment a cserjésen, felkapaszkodott a dombra. Meglátta Robyt az uton, amint hazafelé poroszkált a székerével. Leszaladt a dombról és felült Roby mellé. Utközben elmondta kalandját.

— Tudom már! — szólt Roby — a majoros Pannija volt. A szeretőjét várja.

— De hiszen rögtön visszafordult.

— Igen ám, mert a szeretője nem jött meg.

— Hát akkor miért várja?

— Várja ő minden nap.

— Aztán homon tudja, hogy mikor van itt?

— Azt már ők tudják. A falubeliek onnan tudják, hogy akkor a Panninak új selyemkendője van.

— Ki a szeretője?

— Egy szegénylegény, de a jámborabb fajtából. Nem gyilkol, nem rabol, csak néha egy-egy tinót, lovat elköt.

— S nem fogják meg a pandurok, ha itt jár?

— Miért fognák? Itt nem csinál semmit, amit pedig a tizedik határban csinál, azt bajos volna itt rábizonyítani. Aztán meg neki is kell élni valamiből.

— És a falubeliek nem nézik le a lányt?

— Miért néznék? — csodálkozik Roby — nincs csak ez az egy szeretője és ehhez olyan hű, mint egy kutya.

— Érdekes. — dübnyögte Csermák elgondolkozva.

Vasárnap ismét egy gyalogsétáról tértek haza Robyval, a falun keresztül. Az egyik udvarról zene, szó, kurjongatás hallatszott. Táncoltak a lányok, legények. Csermák megállott a kerítésnél, nézte őket. Ott táncolt a Panni is.

— Gyerünk be — szólt hirtelen.

— Nem bánom, — felelt Roby — ámbátor én nem igen elegyedem a jobbágyok mulatozásába, de téged — tudom — érdekel a muzsikájuk.

Bementek. Megjelenésük nem zavarta a mulatságot, ropták vigan a táncot. Csermák nézte egy darabig a füstös művészeket, azután kiszedte az egyik kezéből a hegedűt és a nyirettyüt és húzta ő frissen, ropogósan. Jó kedve kerekedik Robynak, megforgat egy menyecskét ő is. Csermák visszaadja a szerszámot és megforgatja ő is a majoros lányát. Jókedvűen mentek tovább kis idő múlva.

Ezután Csermák gyakran sétált a cserjés felé. Összebarátkoztak a leánnyal, aki rögtön az első találkozásra nyíltan elmondta, hogy a szeretőjét várja minden nap, mert a Pista meghagyta neki, hogy bármennyi dolga is van, menjen ki az erdő szélén álló bükkfáig. Ha annak az odvában egy selyemkendőt talál, akkor itt van Pista és várja.

Ezentul együtt mentek ki megnézni a fa odvát. Mondta is Roby: „Pajtás, össze ne akaszd a tengelyt azzal a betyárral”, de ez nem használt, csak kísérgette tovább a leányt. Rég szeretett volna mondani neki valamit, de csak halogatta egyik napról a másikra.

Egyik este elborozgattak Robyval, reggel későn ébredt. Kísé lekésett a reggeli sétáról. Amint a sárguló vetés között kanyargó ösvényen az erdő felé sietett, egyszerre csak megállt. A cserjésből kilépett a leány, kék selyemkendő volt a fején. Itt a Pista.

Megvárta, míg a leány odaér és köszönt neki.

— Itt a Pista — szólt a leány egyszerűen.

— Láttad-e már? — kérdi Csermák.

— Nem, csak a kendőről tudom.

Egy darabig szóflanul mentek.

— Aztán nagyon szereted azt a legényt?

— Szeretem.

Megint csend.

— Te Panni — szól halkán Csermák megállva.

— Mondanék én neked valamit.

Megáll a lány is. Csermák elhallgat. Hiába, most az utolsó alkalom, beszélni kell.

— Panni! Hagyd el azt a legényt. Légy az én feleségem.

— Nem lehet, urfi — szólt a leány. — Ne haragudjon rám, én nem tudok mást szeretni, csak a Pistát.

— Gondold meg! Uri asszony leszel, elviszlek mindenfelé, meglesz mindened, amit csak kívánsz.

— Nem lehet, urfi, nem lehet.

— Akkor hát Isten veled — szól Csermák lehajtott fővel és utjára engedte a leányt. Sokáig utána nézett kék kendőjének . . .

— Mi bajod van, pajtás, hogy egész nap úgy kódogorsz, mintha az orrod vére folyna? — kérdi Roby. — Talán nem izlik a kosztunk?

— Tudja Isten! Nem nekem való ez a kényelmes élet. Már én csak csavargónak születtem, nem tudok sokáig egy helyben élni.

Vacsora után kiment Csermák a kertbe, hallgatta a tücsök ciripelését. Nézegette a veranda lépcsőjén állva a csillagokat. Amint tekintete lennebb siklott, észrevette, hogy a horizont alatt is van egy csillag; egy tűz ég messze a cserjés felé, amit eddig még soha sem látott. Átvillant a fején: a betyár van ott. Hirtelen ellenállhatatlan vágyat érzett szemtől-szembe látni vetélytársát, azt a parasztleányt, akit jobban szeretnek, mint őt. Nem szólt semmit a háziaknak, magára kerítette köpenyét és elindult a jól ismert ösvényen a pislogó tűz felé.

Milyen lehet az a legény, aki közelből, távolból egy leköti azt a lányt. Nem volt egy csöppet sem belezélt, de tudta, hogy őt sokan csinosnak mondták. Tanult ember volt, az átlagon jóval felülemelkedő, művészetét, genialitását sokan irigyelték. Mégis egy egyszerű parasztleány mellé állítva, a lány nem őt,

hanem a másikat választja. Minden félelem nélkül ment a tűz felé. Járt már betyártanyákon, meg tudta találni az egyszerű emberekkel is a szót. Aztán meg a magyar szegénylegény nem rabló, sem briganti; el lehet azzal beszélgetni.

Ott hevert a legény a tűz mellett. Fel sem állott, ahogy ő odaérkezett. A köszönést viszonzta és jól végigmustrálta a késői sétálót, aki engedélyt kért, hogy egy kis ideig megpihenhessen a tűz mellett.

Hallgatagon ültek egymással szemben, egymást figyelve. A legénynél még fegyver sem volt, csak egy karikás ostor. Csontos arcából, a kalapja árnyékából villogott elő a két szeme. Zömök, de arányos termete, minden mozdulatnál szívós izmokat árult el. Testi erő tekintetében határozottan hátrányban érezte magát Csermák.

De mást is érzett és látott. Ma, ezen a csillagfényes éjszakán, megértette azt, amin eddig hiába töprengett. Látta, hogy ennek a legénynek minden mozdulatán meglátszik az őserő, az az öntudatlan ösztönös valami, ami annyira biztossá teszi cselekedeteit a tanult ember örökös tévovázásával, habozásával, megfontolásával szemben. Megértette, hogy a természet rendje, hogy az a lány, ösztönére hallgatva, nem őt választja párjának, aki már bizonyos tökéletesedést, tulfinomultságot, de egyszersmind bizonyos fokig az ezzel járó dekadenciát, elsatnyulást képviseli; hanem a másikat, aki olyan, mintha a fekete, televény föld szülte volna.

Megenyhült a szive. Elfogta valami végtelenül jóleső nagy szomorúság. Ugy érezte, hogy tartozik a legénynek egy vallomással. Az erdő éjszakája megoldotta a nyelvét.

— Ugy-e kend a Kis Pista?

A legény esodálkozva bólintott.

— Innen Iszéről jövök, — intett Csermák a fejével a falu felé — onnan tudom, hogy kend idevalósi. Hej, de várják itt kendet.

Felfigyelt a legény. Nem szólt, csak a szemei csillogtak. Csermák meg folytatta, lassan, szakadozottan, mintha csak magának beszélne.

— Tudtam, hogy itt van kend. Mondták a faluban, hogy új kendője van a majoros lánynak.

A legény erre se szólt semmit, de látszott, hogy készen van mindenre.

— Szép lány a majoros lánya! És olyan hű kendhez, mint az árnyék. Becsülje meg kend.

Már csak a parázs piroslik a hamu alatt. A tücskök serege halkán muzsikál.

— No hát Isten áldja meg kendteket. — Mondta Csermák kezét nyújtva a legénynek és elindult befelé az erdőbe. A legény mint szobor hevert mozdulatlanul. Kalapja árnyékából a távozó után nézett, akinek utját a falevelek zörgése, egy-egy ág roppanása jelezte. Mikor már a távozó irányából csak elhaló nesz hallatszott, a betyár hirtelen az ellenkező irányba fordította fejét. Éles fülei már meghallották egy galy roppanását és komoly arca felragyogott. Nyitott szájjal figyelt a falu irányába minden neszre.

Valaki jön . . .

*

A keményre fagyott országuton egy rongyos vándor ballagott. Az éjjeli köd még nem szakadozott meg, az egyenes uton alig lehetett az ötödik fáig látni. Oldalvást a végtelen fehérségű mező egyenletes átmenettel vezett el a ködben. A csendet csak néha zavarta meg távoli kutyaugatás.

A vándor, kin látszott, hogy a hidegnél jobban bántja magában cipelt keserősége, különös zajra lett figyelmes. Mély dunyogás hallatszott eleinte, majd lovak esörgőjének zaja ütötte meg a fülét, míg végre

a ködből egy vig társaság bontakozott ki, szánakon, szekereken, csakhamar ismét ködbe veszve.

Igaz! Hiszen farsang van most. Ha ezeket nem látja, eszébe se jutna. Szegénylegénynek mindegy, hogy farsang van-e, bőjt-e.

Bezzeg tavaly ilyenkor! Ő is vigan szánkózva farsangolta végig Gömört, Hevest. Azóta egy év telt el. Uristen! Egy év! Milyen hosszú idő az, mégis mindenre úgy emlékszik, ami azelőtt történt, mintha tegnap lett volna. Az eltelt év eseményei csak homályosan élnek emlékében, hisz ezekben lelkileg nem vett részt, átengedte magát a sors dobálásának. Hanem azelőtt . . .

Tegnap volt. Szüretkor, mustlé szagával, vidámsággal volt tele a levegő, mikor egy piros levelű lugasban megismerkedett Csermák azzal a lánnyal. A szüreti mulatságokon végigkísérte, később a farsang alatt is mint árnyék ment utána egyik mulatságból a másikba. Ő adott komoly célt mulatozásának. Érezte, hogy ez lesz utolsó vidám farsangja, de a hamvazószerdáját egészen másképp képzelte.

Nagyon szerette azt a lányt, úgy, ahogyan csak rendkívüli emberek tudnak szeretni. Talán a lány is szerette őt. Ezt máig, egy hosszú év töprengései után sem tudta eldönteni. Mert ha szerette volna . . .

Farsang vasárnapján érezte, dülőre kell vinni a dolgot, vége a farsangnak, hamvazószerdán hazafelé tart minden csörgős szán, utazik, elválnak. Talán nem is találkozik többé vele ez életben. Mert Csermák most is Roby vendége volt, a lány meg Roby feleségének a barátnője. Vasárnap délelőtt, hideg téli napon, a miséről sétáltak hazafelé. A parasztok alázatosan köszöngettek, ők felhasználva a téli napsugarat, kis sétára indultak. Csermák úgy intézte a dolgot, hogy magára maradjon a lánnyal.

— Margit kérem, bocsássa meg ezt a különös helyzetet, de igazán nincs alkalom, hogy máskor erről beszélhessek. Ugy érzem, hogy itt az ideje, hogy tisztába jöjjünk. Most, itt a szabadban kérem meg a kezét és kérdem, nem volna-e hajlandó feleségem lenni?

Elpirult a lány, pedig talán várta is e különös kérést, mert elég határozottan válaszolt:

— Azt hiszem, vehette észre, Antal, hogy rokon-szenvünk kölesönös. Én is szeretem magát és nagyon kiváló embernek tartom. De, — ne haragudjon, hogy ilyen prózai vagyok — milyen otthont tudna nekem biztosítani? Maga vándor muzsikás. Nagy a híre, mindenütt szeretik, mindenhol szívesen látják, de otthona nincs. Ebből, amit maga csinál, családosan megélni nem lehet.

— Igaz, — felelte Csermák lehajtott fejjel — de mit tegyek?

— Megmondom azt is. Mielőtt erre az utra lépett, maga vezette a pesti zenekart, sőt kedvelt szerzeményei, táncdarabjai voltak. Térjen oda vissza.

Egy darabig csak a lépések kopogása hallatszott, s távolabbról a társaság vidám nevetése.

— Nem tudok! Nem bírok visszatérni, Margit, a karmesteri székbe. Maga nem bírja azt elképzelni, hogy micsoda kin lenne az nekem. Élettelen, érzés nélküli darabokat betanítatni, előadni, másoknak szabályok szerint összerótt, formákba gyömösölt vészegény dallamaival vésződni most, miután megismerem a zenének azt a részét, ami tiszta, őszinte érzésség hamva, miután megismertem a nép muzsikáját; erre nem vagyok képes.

— Látta, Antal, tudtam, hogy mennyire ragaszkodik a mostani életmódjához, amelyet nem vagyok hajlandó követni, azért szoltam most, mindjárt az

